

Родино свята
Пращаме ти ние
въ тежки дни
Нашитѣ скжпи младини

Н. Лазаровъ

Дивнитѣ Дунавци

(изъ бойния животъ на 5 Дунавска Дивизия).

ВАРНА
Печатница „Просвѣщение“ на П. Зенгиновъ
1928,

ПРЕДГОВОРЪ.

Свѣтли и бележиги дати записа въ новата ни история нашата млада и героична армия. Такава бележигата дата е 31 октомври отъ 1913 година, която дивнитѣ дунавци записаха съ цената на кръвта на свои 6397 излезли изъ строя убити и ранени офицери, подофицери и войници.

Тамъ въ подножието на гордата и величествена „Странджа планина“, на югъ отъ Бунаръ-Хисаръ въ полето, Вие дивни дунавци, шесть цѣли денонощия, безъ сънь, безъ отидихъ и почивка. стояхте като гранитна скала всрѣдъ вихъра и ураганитѣ отъ неприятелскитѣ разни видове снаряди и куршуми и най-после стжпкахте славата и величието на отоманската многобройна армия и затъмнихте блѣсъка на тѣхния полумесець. Вие разбихте турската военна мощъ, която се състоеше отъ 9 дивизии, командувани отъ знаменития Махмудъ Мухаръ паша, който имаше задача да сломи упорството Ви и настжпи къмъ Лозенградъ,

Вие млади юнаци, наследници на старитѣ дунавци. бждете винаги готови да последвате юнашкия примеръ на бащитѣ си, когато отечеството Ви повика и Негово Величество Царя Ви поведе да браните интереси на нашия народъ или да освободите потиснатитѣ подъ чуждо иго наши брата.

Автора.

Мобилизация.

На 17 Септември (ст. ст.) 1912 г. въ 5 часа следъ пладне се получи въ щаба на Дивизията телеграмата за обявяване мобилизацията. Начало се считаше 12 часа по пладне.

Споредъ предвидения въ плана за мобилизация, шестъ дневенъ срокъ, частитѣ отъ Дивизията бѣха готови за пѣтъ.

Дивизията на 24 Септември потегли въ походъ. Въ състава на Дивизията влизаха следнитѣ войскови части: 5 Пѣхотенъ Дунавски полкъ, 2 — Искърски, 18 — Етърски, 20 — Додруджански, 45 и 46 Резервени полкове, 5 Пионерна дружина, 1-й Артилерийски с. с. полкъ и едно нескорострѣлно отдѣление, състояще се отъ три батареи. Всички тѣзи войскови части на 24 Септември съ пѣсни и свирни

на музикитѣ, тръгнаха къмъ южната граница на нашето отечество по разни пѣтища.

На 1 Октомври стигнахме въ селото Страджа. Тукъ бѣше разположенъ щаба на 3-а Армия, въ състава на която влизаше и 5-а Динавска дивизия. Отъ тамъ вече се започна вземането съответни предпазителни мѣрки, като за военное време. Тукъ се считаше и района на съсредоточаването на Дивизията.

На 4 и Октомври частитѣ отъ 3-а Армия бѣха разположени по разни мѣстности и населени пунктове, близо къмъ турската граница.

На 5 Октомври 1912 г. се обяви войната между България и Турция. Още същия денъ гърмежитѣ на оръдиата по границата оповѣстиха, че войната е започната. На 6 Октомври се получиха и прочетоха предъ войницитѣ височайшата заповѣдь по действующата Армия № 15 и заповѣдта по III Армия № 7 за обявяване на войната.

На 7 Октомври походно движение. Тоя денъ пристигна I дружина отъ 24

пѣхотенъ черноморски полкъ, която бѣ назначена и изпратена да държи свръзка между 4 и 5 див. къмъ в. „Тасъ-тепе.

На 8 Октомври I бригада ношува на юнитѣ склонове на височинитѣ, които сж на около 4—5 километра далечъ отъ селото.

На 9 Октомврий въ 8 часа I бригада отъ дивизията потѣгли къмъ село Ериклеръ, II бригада успоредно и въ лѣво, III бригада остана въ резервъ на дивизията. Къмъ 9 часа частитѣ се бѣха вече наредили въ походна колона. Въ предна охрана на I бригада бѣха назначени I и II дружини отъ 2 пѣхотенъ Искърски полкъ, 2 батарея отъ I Артилерийски с. с. полкъ и единъ взводъ конница отъ 8 коненъ полкъ. За началникъ на предната охрана бѣше назначенъ командира на I дружина отъ Искърския полкъ, Майоръ Поповъ.

Избѣгалитѣ жители отъ селото Ериклеръ разказваха, че противника въ съставъ около три табора, който билъ на бивакъ при тѣхното село, се изплашилъ и избѣгалъ къмъ Лозенградската крѣ-

— 8 —
постъ още на 7. X вечерята, следъ схватката между турскитѣ войски при „Тасътепе“ съ дружината отъ 24 Черноморски полкъ, която бѣ изпратена да държи свръзка между 4 и 5 дивизии. Тогава селянитѣ се прибрили въ селото си, но когато на 8. X вечерята се чуло, че турцитѣ повторно идатъ и биле по-многочислени, тѣ — селянитѣ съвсемъ напустили селото си.

Нашата предня охрана премина селото Ериклеръ въ 12 часа по пладне. На северозападния край на селото, въ долинката намѣрихме наскоро напустнатъ турски бивакъ на около три дружини. Въ тоя бивакъ имаше изоставени съестни, фуражни и бойни припаси, войнишко снаряжение и шансовъ инструментъ.

Боятъ се почна по следния редъ: въ 1 ч. и 5 м. сл. пладнѣ, когато преднята стража на охранението излезе отъ селото Ериклеръ, челната стража донесе, че противника въ боенъ редъ отстъпва по височината, югоисточно отъ селото. Следъ три четире минути второ донесе-

— 9 —
ние, че се повърналъ и заелъ позиция на гребена поради което преднята стража подъ командата на Капитанъ Мариновъ, състояща се отъ трета и четвърта роты отъ 2-и Искърски полкъ, се развърща въ боенъ редъ, същевременно излѣзе на позиция, задъ средата на охраната и батареята на охраната, подъ командата на Капитанъ Мавродийски и откри огънь. По тоя начинъ цѣлото охранение се разви въ боенъ редъ и откри силенъ оръжженъ огънь по противниковитѣ пѣхотни части, които силно обстѣлваха нашето охранение отъ нѣколко посоки. Така се почна този срѣщенъ бой между нашитѣ и турскитѣ войски. По силата на огъня и завзетото пространство отъ мѣстността, изглеждаше че противника е около 5—6 табура, една батарея и нѣколко картечници, окопали се по височинитѣ, юго-источно отъ селото Ериклеръ.

Вечерята плененитѣ турски войници разказваха, че били шесть табура.

Това бѣше първото бойно кръщение на славнитѣ Дунавци. Грзната борба

бѣ вече въ пълния си разгаръ. Цѣлата I-ва бригада бързо се разви въ боенъ редъ и одѣлжи фронтовата линия. Противника проявяваше голѣмо упорство, обаче, следъ като нашата батарея отъ охраната откри огънь, пѣхотнитѣ войски произнесоха громко „ура“ по цѣлата линия. Това показваше голѣмата радостъ на пѣхотата ни, че нейната мощна другарка — артилерията е близко задъ нея и я поддържа съ силата на своето мощно оръдие. Къмъ 3 часа противника, подкрѣпенъ съ нови сили, идящи отъ Лозенградъ, предприе контръ-атака и то срѣщу нашия лѣвий флангъ, която атака веднага бѣ отбита отъ полковата поддръжка на 2-и Искърски полкъ.

Когато се разясни положението, командира на I-а бригада отъ 5-а дивизия рѣши да нанесе удара на лѣвия неприятелски флангъ, съ цѣлъ да го отхвърли на северо истокъ, къмъ нашата II-а бригада, която настѣпваше въ лѣво и го одреже отъ пътя на отстъплението му за Лозенградъ. По този начинъ къмъ 4

часа и 15 м. сл. пл. бѣха развърнати вече въ боенъ редъ и маневренитѣ войски (3-а дружина отъ 5-и полкъ) въ дѣсно отъ 2-и Искърски полкъ срѣщу лѣвия неприятелски флангъ. Една рота отъ 5-и полкъ се изпрати въ дѣсно да държи свръзка съ 4-а дивизия, която се намираще въ дѣсно отъ 5-а дивизия къмъ селата Ески-Полосъ и Петра.

2-и Искърски полкъ настѣпваше безспирно. Противника не издържа неговата стремителностъ. Той отстъпи последния каменистъ гребенъ, гдето се спрѣ и отново откри силенъ пушеченъ огънь. Пѣхотната стрѣлба продължи до мръкване, като неприятеля бѣ гоненъ отъ славнитѣ Дунавци и Искърци отъ позиция на позиция. Привечерь, енергичното настѣпление на 2-и и 5-и полкове разколеба съвършено противника и той почна да стрѣля извънредно недѣйствиелно. Въ 5 часа. сл. пладне, нашитѣ войски произведоха още по-стремителна атака и противника отстъпи отъ последния гребенъ въ безредие и се изгуби понататкъ по пътя за село Кара-агачъ,

Вечерния мракъ бързо се спускаше надъ земята, купъ черни облаци се надвѣсиха по високитѣ чуки, дрдбенъ дъждецъ зароси.

Дунавци и Искърци се спрѣха, заеха позиция и се приготвиха за настѣпилата нощъ. 18-и и 20 полкове не взеха участие въ тоя бой. Презъ нощта на 9 срѣщу 10 октомври нищо особено не се случи.

Къмъ Лозенградъ.

На 10 октомврий, още въ ранна сутринь, частитѣ отъ III-а Армия започнаха атаката на Лозенградската крѣпостъ. Презъ цѣлия день 10/X дивнитѣ Дунавци блѣстяще изпѣлниха своя дългъ. Тѣ гонеха неприятелскитѣ войници отъ позиция на позиция докато вечерята къмъ 5 часа неприятеля съвършено разбитъ, разколебанъ и въ безредие отетѣши отъ последнитѣ свои позиции предъ крѣпостята Лозенградъ.

Къмъ 5¹/₂ ч вечерята буенъ дъждъ

заруча, свѣтковици забраздиха по небето и грѣмъ бучеше непрестанно въ небесата, като се сливаше съ гърмежитѣ на орждията, пушкитѣ и картечницитѣ. А поройния дъждъ валеше съ такава сила, като че ли чернитѣ облаци, които се бѣха надвѣсили надъ земята, съ гнѣвъ сицѣха отгорѣ грамадно количество вода.

Старитѣ хора казватъ, че всѣко кръвопролитно сражение, всѣкога се е съпровождало съ проливенъ дъждъ и буря.

Когато боятъ достигнелъ до най-голѣмо напрежение, цѣлото небе се покрива съ черни облаци и всичко окръжающе човѣка, става мрачно и тъжно, като че ли и природата плаче за загиналитѣ юнаци.

Казватъ за дъжда, че това сѣ сълзи отъ отчаение на победенитѣ и сълзи за загиналитѣ наши брата.

Оржлейнитѣ и пушечни гърмежи все повече и повече се усилваха. Дунавци вихрено и безспирно летяха напредъ. Поройния дъждъ продължи до

10 часа. Къмъ 11 часа боятъ утихна. Презъ нощта на 10 сръщу 11 октомври началника на 5-а пѣхотна дивизия, генералъ майоръ Христовъ, получи отъ командующи III армия генералъ-лейтенантъ Радко Димитриевъ, заповѣдъ да се атакуватъ фортоветъ на Лозенградската крѣпостъ на 11 октомврий, като начало на дѣйствията да почнатъ въ 6 часа сутриньта. Но понеже презъ време на нощния бой на 10 сръщу 11, частитѣ бѣха силно разстроени и взаимно размѣсени, за което началника на 5-а дивизия донесе на командующи III-а армия, освенъ това, бѣше паднала гъста мъгла, която пречеше на обзора, обаче сутриньта мъглата се вдигна и къмъ 6 часа полковетѣ бѣха преведени въ редъ. Веднага се изпратиха патрули да влѣзатъ въ контактъ съ противника. Следъ 1 часъ патрулитѣ се завърнаха и донесоха, че турцитѣ не се забелязватъ наблизо. Следъ това се узна, че противника е напустналъ Лозенградскитѣ фортове. Това се донесе веднага въ щаба на III-а армия. Въ 11 часа на 11 октом-

врий, частитѣ отъ 5-а Дунавска дивизия съ развѣти знамена и подъ звука на своитѣ музички минаха презъ града Лозенградъ. 7-а рота отъ 5-и Дунавски полкъ, която вървеше напредъ, забѣлява една турска батарея отъ три полски орждия и четири ракли на югоизточния край на село Кара-Акъ-дере, която батарея веднага бѣ пленена. Също Дунавския полкъ на южния край на града плени 800 турски войника, 10 офицера и 28 коня.

На 11, 12 и 13 октомврий, III Армия прекара времето на почивка въ Лозенградъ, като бѣха взети предпазителни мѣрки за охрана при всѣка евентуалностъ отъ страна на противника. На 14 октомври въ 8 часа 5-а дивизия трѣгна по шосето за града Бунаръ-Хисаръ по която посока противника отстъпи. Въ 9 часа вечерьта Дунавската дивизия, следъ тежъкъ и уморителенъ походъ пристигна въ селото Яна. Тукъ II-а бригада (18 и 20 полкове) придружена съ III-о Артилерийско отдѣление отъ 1-и полски с. с. полкъ заминаха за Бунаръ-

Хисаръ, а I-а бригада и I-о и II-о Артилерийски отдѣления отъ I и Артилерийски полкъ се отдѣлиха и заминаха за село Инжеклеръ, като по една дружина отъ 2-и и 5-и полкове се разположиха следъ пристигането имъ, на квартири въ селото, а останалитѣ части, заедно съ артилерията, се разположиха на биваци, като се взеха мѣрки за охрана. Презъ нощта не се случиха никакви схватки.

Инжеклерския бой.

На 15 Октомври въ 8 ч. 15 мин. сутринята по телефона се получи донесение отъ преднитѣ охранителни части, че турцитѣ предприели настѣпление отъ югъ къмъ северъ, срещу нашата охранителна линия. Заповѣда се на началника на предното наше охранение, да употреби всички усилия и задържи настѣплението на противника. Въ това време се получи въ щаба на I бригада заповѣдъ по дивизията № 92, съ която се

заповѣдваше на командира на I бригада да настѣпи съ 2-и и 5-и полкове по пътя Инжиклеръ-Караагачъ-Чонгора и се разположи най-късно до 5 часа следъ пладне на южния скатъ на голѣмата безимена височина. Заповѣдта се прочете предъ г. г. офицеритѣ, като последнитѣ накратко я съобщиха на войницитѣ и се организира походно движение по пътя къмъ Кара-агачъ, като въ предня охрана се назначиха двѣ дружини (1-а и 3-а) отъ 5-и полкъ и една полска батарея (4-а) отъ I Артилерийски полкъ, подъ общата команда на Командира на 3-а дружина отъ 5-и полкъ Подполковникъ Диновъ. Охраната тръгна въ 9 часа пр. пладне и се изтегли по пътя, а главнитѣ сили чакаха въ долинката при село Инжиклеръ, за да взематъ нуждната междина, между охраната и главнитѣ сили. Въ това време противника откри силна пушечна стрелба и силно напираше на преднитѣ наши постове. Стана нужда да се прати часъ по-скоро подкрѣпление. Гъсти неприятелски вериги и дълги колони се появиха на хоризонта и бързо

настъпиха срещу насъ. Ние не знаехме какви и колко неприятелски сили имаше срещу насъ. Само едно се чувствуваше, че противника е доста силенъ. И тъй нашитѣ бѣха заставени по силата на обстоятелствата да прибегнатъ къмъ настъпление на кѣсо разстояние т. е. първоначално да се отблъсне противника, да му се взематъ позициитѣ, на които се бѣше разположилъ той, да се укрепимъ тамъ и по тоя начинъ да спремъ по-нататъшното му настъпление по посока на село Мандрица.

Първоначално I и II дружини отъ 2-и Искърски полкъ бѣха въ бойна часъ, а 3-а и 4-а дружини въ полкова подрѣжка общи началникъ Полковникъ Круневъ съ задача да отблъсне противника и заеме гребена, проточень отъ северъ къмъ югъ, между Янж-дере и Караагачъ дере. Наскоро стана нужда да се извика полковата подрѣжка, за да одължи бойната линия въ дѣсно Дветѣ артилерийски отдѣления отъ 1 Артилерийски с. с. полкъ, веднага на силенъ трѣсъ излъзоха, заеха позиция и съ силенъ огънь

подкрепиха пѣхотата. Тѣзи двѣ отдѣления отъ 1-и Артилерийски полкъ тоя день показаха чудеса отъ храбрость. Тѣ летяха заедно съ пѣхотнитѣ вериги и съ своя мощень огънь разколебаха съвършено неприятеля. Имаше много случай, когато настъпающи неприятелски вериги биваха унищожени отъ шрапнелнитѣ куршуми на Артилерията. Тукъ нашата славна Артилерия ръководена отъ своя енергичень Полкови командиръ Полковникъ Парасковъ, блестяще изпълни своя дългъ.

Къмъ 11 часа предъ пладне, 2-и Искърски полкъ, заедно съ картечната рота бѣше вече влѣзалъ въ бойната линия. За обезоечение на дѣсния флангъ, бѣ изпратена една полурота отъ 5-и Дунавски полкъ, презъ село Колибитѣ, за да излъзе на височината, западно отъ сѣщото село и да обхване съ фланговъ огънь противника отъ лѣво. Противника до това време силно настъпваше, обаче нашиятъ артилерийски и честъ пушечень огънове, той спрѣ настъпление то си зае позиция и почна отъ тамъ да

обстрѣлва бойнитѣ ни линии най-убийствено. Къмъ 12 часа по обѣдъ се даде заповѣдъ на II и IV дружини отъ 5-и полкъ, които бѣха на мѣстото на главнитѣ сили на бригадата да отидатъ подъ началството на командира на 5-и полкъ, Полковникъ Петровъ да подържатъ 2-и полкъ къмъ дѣсния флангъ, понеже тамъ турцитѣ силно напиреха.

Къмъ единъ часа следъ пладне боя бѣше въ най-силния разгаръ. Множество войници и отъ дветѣ страни убити и ранени бѣха се натъркаляли по бойното поле.

Гърмежитѣ отъ орждията се бѣха слели въ едно общо и непрекъснато бучение. Шрапнелитѣ свѣткаха сжщо като начервени въ огънь стоманени бичове, разсичаха въздуха, а куршумитѣ имъ, като демонски сърпъ, косеха турскитѣ редове. Въ това крайно напрежение на физическитѣ сили и отъ дветѣ страни се яви равновѣсие на силитѣ, макаръ че турцитѣ имаха числено превъзходство, то бѣше компенсирано съ храбростта на българския войникъ.

Въ 2 часа и 15 минути сл. пладнѣ, двѣтѣ дружини отъ 5-и полкъ, които сутринята бѣха назначени въ предня охрана, следъ развиване на главнитѣ сили въ боенъ редъ, тѣзи дружини бидоха оставени маневрени войски и се намираха въ отстѣпъ, задъ лѣвия флангъ на бойната ни линия. Заповѣда имъ се да влѣзатъ и тѣ въ бойната линия и да подкрѣпятъ останалитѣ шестъ дружини, като се опитатъ да обхванатъ неприятелскитѣ флангъ. И така, къмъ 2¹/₂ ч. следъ пладнѣ и осемтѣхъ дружини отъ I-а бригада на 5-а пѣхотна Дунавска дивизия бѣха въ бойната линия. Нито единъ войникъ не остана въ бригаденъ резервъ. Дветѣ дружини отъ 5-и полкъ (I-и и III-и), за които споменахъ по-горѣ, подъ началството на Подполковникъ Диновъ, много правилно, сполучливо и ненадѣйно се явиха срѣщу дѣсния неприятелски флангъ, подъ прикритието на единъ храсталакъ и откриха убийственъ огънь по неприятелскитѣ пѣхотни стрѣлци. Бригадата се бѣше разтѣгнала на единъ фронтъ отъ 5 километра дължина

и на всѣкъдѣ се водеше ужасенъ бой. Положението на нашитѣ войски привечеръ ставаше сериозно и критическо, понеже забелязахме съ биноклитѣ си, че голѣми неприятелски войскови сили се движеха по гребена, по посока на селото Караагачъ, идящи отъ къмъ Люле-Бургазъ. Въпреки това, че на противника идеха въ подкрѣпа голѣми сили, нашитѣ постененно настѣпаха, вследствие на което се забеляза въ турцитѣ едно колебание.

Къмъ 3 часа следъ пладне пристигнаха на полесражението четири дружини отъ 3-а бригада отъ V-а дивизия, като тритѣ дружини подкрѣпиха дѣсния ви флангъ, а едната — лѣвия и всички войскови части следъ това се вдигнаха напредъ въ атака. Тѣ вървѣха смѣло и рѣшително. Противника биде зашеметенъ, почна да намалява огъня си, а следъ това, безъ да дочака идящата му силна подкрѣпа, започна да отстъпва въ безредие, подъ прикритието на своята артилерия, която бѣ разположена по височинитѣ задъ тѣхнитѣ

войски. Нашата славна артилерия, мощната другарка и крѣпителката въ време на боя своята пѣхота, сега разви най-голѣма дѣйностъ. Тя биеше ту неприятелскитѣ батареи, ту отстъпвающитѣ въ безредие пѣхотни части, ту новопрстигащитѣ такива, като съеше смъртъ и разрушение всрѣдъ неприятеля. Безпорядъчното отстъпление и мощния нашъ артилерийски огънь, още повече окуражи нашитѣ пѣхотни войски и тѣ вече безъ да стрѣлятъ, спустнаха се въ диритѣ на противника. Турцитѣ отстъпиха на лѣвия брѣгъ на рѣкчката Караагачъ-дере и се спрѣха по височинитѣ, като запалиха нѣколко села. Тукъ хванахме много неприятелски войници и една полска 7.5 см. батарея отъ 4 орѣдия и 6 ракли. Тая батарея, турцитѣ напустнаха, следъ като изгубиха поголѣмата частъ на прислужницитѣ и батареиния си командиръ, който лѣжеше убитъ между I-о и II-с орѣдие. Сега задъ щитоветѣ на тая пленена вече турска батарея, намѣри закрила бригадниятъ командиръ съ щаба си.

Първа бригада отъ 5-а пех. Дунавска дивизия излезе съ честъ отъ това кръвопролитно сражение, благодарение само на самоотвержеността на офицеритѣ, подофицеритѣ и войницитѣ.

Слънцето се затули далечъ задъ хоризонта. Мрака тури край на кръвопролитния бой. Полето на боя бѣше послано съ трупове. Тия трупове лѣжаха по двама по трима на купъ и отъ време на време изъ подъ тия купчинки се чуваха слаби охкания и стенания. Това бѣха охканията и стенанията на живи хора, които безсилно и безпомощно лѣжаха подъ мъртвитѣ трупове на своитѣ загинали вече другари. По труповетѣ на мнозина се намираха забоденитѣ по гърдитѣ имъ отдавна увѣхналитѣ китки, дадени имъ отъ признателни Русенски граждани и отъ тѣхнитѣ жени, деца и близки при изпращането. . .

Тъмнината покри съ черъ трауренъ вуалъ отдавна изгиналитѣ трупове на славнитѣ Дунавци, които за родината свята сложиха предъ многобройния врагъ своитѣ кости.

Спете спокойно, славни Дунавци, България и български народъ дължатъ вамъ признание, честъ и слава. Вие самоотвержено и славно се бихте, дадохте най-милото — живота си, за да спасите живота на нашата хубава и мила България! Спете въ миръ!

Тъмнина. Всичко утихна; само отъ време на време профучаваше надъ насъ нѣкоя закъснѣла граната или пъкъ тѣжкъ ударъ на пѣхотенъ куршумъ въ мускука на войника. . .

Презъ ноцъта нищо особено не се случи. Тая ноцъ се получиха отъ началника на 5 а дивизия двѣ заповѣди. Въ първата се казваше, че противника се намира въ участъка на 4-а Прѣславска дивизия и ние не трѣбва да се увличаме да го гонимъ. Въ втората заповѣдъ се заповѣдаше, да се взематъ всички мѣрки, щото бригадата да заеме своего мѣсто — въ дѣсно отъ 2-а бригада, съгласно дадената ѝ оперативна заповѣдъ.

За излизането ни изъ боя се заповѣда — подъ прикритието на пехотата,

артилерията въ четири часа предъ обѣдъ да се възползува отъ тъмнината и се снесе отъ позиция като се събере въ лѣжчинката, източно на три километра отъ Мелъ-Дуланъ. Следъ снимането на Артилерията отъ позиция, пѣхотата, на гѣсти вериги сѣщо да се оттегли и се събере 5-и пѣхотенъ Дунавски полкъ съ пионерната полурота, източно отъ артилерията, а 2-и пѣхотенъ Искърски полкъ западно. Това снемане да се извърши най-късно до 6¹/₂ часа сутринята. Къмъ разсѣмване на 16 Октомври 1912 год. I бригада отъ 5-а пѣхотна Дунавска дивизия, I-о и II-о Артилерийски отдѣления отъ 1-и Артилерийски полкъ, четире дружини отъ 3-а бригадата отъ сѣщата дивизия и една пионерна полурота отъ 5-а пионероа дружина съ честь се изтеглиха изъ боя безъ противника да забележи това. Мѣстото на горнитѣ части, веднага сѣщо незабелязано отъ страна на противника се зае отъ частитѣ на 4-а пѣхотна Прѣславска дивизия, която въ 7 часа сутринята, почна бой съ турцитѣ.

Инжеклерския бой бѣ единъ отъ най-ужасниятъ и кръвопролитенъ срѣщенъ бой. Той намали доста много състава на I-а бригада. Тоя бой бѣ решителенъ, енергиченъ и систематично воденъ, увенча се съ победа и се доказаче I-а бригада отъ 5-а Дунавска дивизия може да се бори съ двойно по-силенъ неприятелъ, защото всички чиновне изпълниха блестяще своя дългъ, като истински войници на бойното поле. Тѣ проявиха неизчерпаема енергия, голѣма стремителностъ, самопожертвуваностъ и лична храбростъ. Офицеритѣ и подофицеритѣ вървѣха напредъ и увеличаха подирѣ си войницитѣ. Тази бѣше причината, за гдето многобройната турска войска излѣзе победена. Тази е сѣщо причината, гдето при Инжеклеръ паднаха убити и ранени толкова много офицери и подофицери.

Въ тоя бой побѣди, не численото надмощие, а високия духъ на Българския войникъ. Той сломи упоритостята на турцитѣ и ги постави въ грозна мисль.

Първа бригада съ предадената къмъ нея артилерия на 16 Октомври тръгна въ 8 часа сутринята отъ Инжеклеръ къмъ Чонгора, физически силно изтощени и претърпели въ вчерашния бой голѣми загуби въ офицери, подофицери и войници, но война безъ жертви не бива. Когато преднята охрана се доближи до рѣката Караагачъ-дере, бѣ силно обстрѣляна отъ къмъ лѣвия брѣгъ на рѣката съ шрапнеленъ огънь. Тогава по личната заповедъ на пристигналия началникъ на 5-а дивизия, Генералъ-Майоръ Христовъ, бригадата измѣни посоката на движението и тръгна въ североизточната посока къмъ селото Тузаклий. Движението се извърши безъ пжтъ, презъ оранитѣ ниви, което бѣше много трудно за артилерийскитѣ части и обозитѣ.

2-и Искърски полкъ остави 3 а дружина да държи свѣзка съ 4-а дивизия. Въ това време 2-а бригадата водеше тежъкъ и кръвопролитенъ боѣ, южно по височинитѣ отъ село Тузаклий. Тукъ по личната заповѣдъ на началника на ди-

визията 1-а бригада изпрати 5-и Дунавски полкъ да настѣпи южно отъ село Тузаклий, въ дѣсно отъ 2-ра бригадата. Дветѣ артилерийски отдѣления, които този денъ се движеха при 1-ва бригада, бригадниятъ командиръ ги раздѣли по полковетѣ. Отдѣлението на Майоръ Чобановъ (тритѣ батареи) се предадоха да придружаватъ 2-и полкъ, а това на Майоръ Райчевъ (3 батареи) се предаде да придружава 5-и Дунавски полкъ.

Бунаръ-Хисарски боѣ.

Къмъ 3 часа следъ пладнѣ пристигнахме при селото Тузаклий и отъ тамъ забелязахме съ биноклитѣ задъ неприятелския дѣсенъ флангъ гжсти тъмни човѣшки маси, които се опредѣляха на около 12 турски дружини. Очевидно бѣше вече, че срещу 5-а дивизия има силенъ и многочисленъ противникъ, който се стремеше да обходи лѣвия ѣ флангъ. За противодѣйствието на застрашения флангъ бѣ изпратена 3-та бригада отъ

5-а дивизия (45 и 46 резервени полкове), която до това време, бѣ оставена въ резервъ на дивизията. Тая бригада успѣ да заеме позиция около шосето и зае височинитѣ на северъ отъ селото Пуралий, заедно съ гората. Съ настѣпването ноцѣта, боятъ временно се прекрати за да се почне на другия денъ съ още по-голъмо ожесточение. Полковетѣ се установиха на достигнатитѣ позиции.

Къмъ 6 часа и 45 минути сутринѣта, на 17 октомврий по цѣлия фронтъ се започна усилена пушечна и артилерийска стрѣлба. Въ 9¹/₂ часа, незаменимия командиръ на 5-и Дунавски полкъ, Полковникъ Иванъ Петровъ, бѣше раненъ съ пехотенъ куршумъ въ врата.

Въ това време боя заемаше ужасни размѣри и бѣше достигналъ до крайно напрежение. Въ 10 часа полковникъ Петровъ, който не позволи по-рано да го отведатъ като раненъ на превързочния пунктъ, задъ полка, сега той бѣше пронизанъ презъ гърдитѣ и главата съ петъ цѣхотни куршуми, тъкмо въ момента, когато съ извадена сабля поведе

страшнитѣ Дунавци въ атака. По голѣмата частъ отъ офицеритѣ и подофицеритѣ паднаха убити и ранени. Вѣстѣта за смъртта на славния командиръ на 5-а Дунавски полкъ се разнесе по цѣлата линия на полка — „Командира на полка убитъ“, се чуваше отъ устата на всички.

Наистина, по-грозна и вредно дѣйствиюша за духа на подчиненитѣ въ време на война вѣстъ нѣма отъ тая: — „Командира убитъ“ По този начинъ, нѣкакъ си наложено отдолу, неволно, колкото нежелателно, толкова и фатално отстъпление. . . Командира на полка, душата на полка падна. Войниците останаха безъ водачъ, нѣма кой да поведе полка въ тоя критически моментъ напредъ и да извика: „Дунавци, туряйте ножа на пушки и напредъ ура викнете“.

Почна се едно бавно и на никого отъ насъ нежелателно отстъпление. Цѣлата дивизия се оттегли на 3 километра назадъ, като зае позиция на скалистия гребенъ северно отъ гр. Бунаръ-Хисаръ

и тамъ прекара нощта на 17 срѣщу 18-и октомври. На 18-и октомври, още въ тъмно, дивизията премина въ настѣпление и зае дъгообразния гребенъ, южно отъ Бунаръ-Хизаръ. Въ 7 часа сутринята се почна силна пушечна и орждейна стрелба. Дивнитѣ Дунавци не позволиха на неприятеля да се доближи по-близо отъ 500 метра и така на 18 октомври дивизията има пълна побѣда, която въ гоѣма степенъ се дължи на огъня на нашата артилерия. Въ този бой Дунавци, освенъ печалбата, че съ тѣхния успѣхъ повдигнаха много духа, но взеха много пленници и едно турско знаме. И така изгладиха вчерашнитѣ нежелани грѣшки.

18 Октомври вечерята. Нощъ тъмна като въ рогъ. Дребенъ и студенъ дъждецъ ржми. Резливъ вѣтрець задуха. Хладенъ равнодушенъ призракъ на смъртта цари надъ бойното поле. Хиляди тѣла окървавени въ най-разнообразни пози и отъ различни воински чиновове лежатъ... Какво дълбоко спокойствие се крие по тѣхнитѣ лица! Дъж-

дътъ завалѣ още по-силно. Окопитѣ сж пълни съ вода... А противника дебне и се приближава къмъ нашитѣ позиции и се готви да произведе нощна атака и да си опита касметя въ нощенъ бой. Въ 8 часа, турцитѣ поведоха атаката. Сега всичката наша артилерия, всичката последно орждие, откри картеченъ огънь, за отбиване близка атака. Почнаха да падатъ между насъ неприятелски снаряди и като се разпрѣскваха, отъ тѣхъ отлитаха съ стотини черни смъртоносни парчета и съ грозно бучение се разнисаха изъ въздуха... Адския артилерийски и вихровия пѣхотенъ нашъ огънь спрѣ настѣплението на противника. Измина се около единъ часъ и турцитѣ поведоха още по-стремителна атака Орждията, картечницитѣ и пушкитѣ пакъ задумтѣха, безъ спиръ. Нашитѣ пѣхотни части, силно изтощени физически, дали голѣми жертви въ хора,

не яли и не спали цѣли четири денонощия, помнѣха заѣвта на бацитѣ си при Шипка. Сега стояха юнашки въ пълнитѣ съ вода кални окопи и отбиваха противника съ голѣми жертви. Артилерията косеше съ своя шрапнеленъ огънь редоветѣ на турцитѣ. По едно време турцитѣ извадиха голѣми сили и почнаха най-отчаена атака. Нашитѣ батарейни командири напустнаха своитѣ наблюдателни пунктове и отидоха при войницитѣ-артилеристи при орждията и тамъ съ извадени пистолети, заедно съ войницитѣ викаха „ура“ и се готвеха да умрѣтъ при своитѣ орждия. Орждията тукъ стрѣляха съ мѣрникъ двѣ поправка 50 (200 аетра разстояние) и съ неопределено число патрони и хвала на това юнашко държание на нашитѣ артилеристи и готовността имъ да умрѣтъ при орждията, противника бѣ слисанъ и обзетъ въ ужасъ, повърна и не по-

втори вече атаката. Ето защо 1-и Артилерийски скорострѣленъ полкъ бѣше избралъ за бойния си празникъ 18-и Октомври (старъ стилъ) или новъ — 31-и Октомври. Тамъ бѣше ужасна артилерийска канонада, 54 полски орждия, 12 планински и 12 гаубични, въ единъ моментъ отбиваха атаката. Меризмата отъ бездимния барутъ се разнесе далечъ изъ полето. Снарядитѣ бѣха вече на привършване. Артилерийскитѣ войници — готови задъ щитоветѣ на своитѣ орждия, да сложатъ коститѣ си, но да не отстъпятъ. Измина се и тая знаменита за насъ нощъ. Настѣпи 19 октомври. Къмъ 8 часа и 5 минути, предъ пладнѣ, противника откри силенъ артилерийски огънь, но не предприемаше вече тъй енергично настѣпление, както презъ нощта и както на 18-и презъ деня. Той разбра, че дивнитѣ Дунавци не се шегуватъ. Нашата артилерия и днесъ мно-

го правилно и сполучливо отговаряше на противниковата артиверия, като отъ време на време я заставяше да замълчи.

Въ 9 часа предъ пладне отъ къмъ Бунаръ-Хисаръ, по шосето се появи дълга колона, която идеше къмъ нашия лѣви флангъ. Въ скоро време се разбра, че тая колона е 1-а бригада отъ 3-а балканска дивизия, която въ 1 часа и 15 минути пристигна, и съ 3-а бригада отъ 5-а дивизия, атакувахаа дѣсниия флангъ на турцитѣ, источно отъ село Суоджакъ.

На смръкване къмъ 5 часа противника усили до крайностъ своя артилерийски огънь, той стрѣляше смѣсено съ всички видове снаряди, които падаха по позициитѣ ни. Подъ прикритието на мрака, турцитѣ поводоха атака, но бѣха посрѣщнати отъ Дунавци съ такъвъ точенъ огънь, че тѣ се повърнаха назадъ, като нашитѣ ги гониха на ножъ до рѣката и следъ това се завърнаха пакъ

въ своитѣ окопи. Въ това нощно гонене, Дунавци хванаха много пленници и ги доведоха при командира на 1-а бригада, който се намираше около двѣтѣ могилки, южно отъ гр. Бунаръ-Хисаръ. Той бѣше много любезенъ къмъ пленницитетѣ. Утѣшаваше ги съ думитѣ: „не бойте се, вие преди малко бѣхте наши врагове, а сега — наши пленници“. Тѣ треперѣха отъ страхъ за своя животъ. Той продължи: „живота ви ще е сигуренъ, ще ви изпратимъ въ България, както пратихме вече много ваши другари и като се свърши войната, вий ще се завърните живи и здрави при вашитѣ жени и деца. Давамъ ви право, ако не искате да отговаряте на въпроситѣ ми, но ако отговаряте, моля ви, отговаряйте ми самата истина“. Тѣ заявиха, че ще отговарятъ чистосърдечно и ще кажатъ всичко каквото ги пита.

20-й октомврий къмъ 8 часа сутринъ-

та, противника откри рѣдка артилерийска стрелба. Въ 9 часа се забелязаха неприятелски вериги по височинитѣ надъ село Тузаклий, които започнаха да се спускатъ къмъ селото, но посрѣщнати отъ огъня на нашитѣ батареи, тѣ бѣха разпрѣснати. Противника само правеше видъ, че ще предприеме настѣпление срѣщу насъ, а въ сѣщностъ, това бѣха слаби негови части, които прикриваха отстѣплението му и които къмъ 10 часа предъ пладнѣ почнаха да отстѣпватъ, обстрѣлвани съ най-дѣствителенъ араилерийски огънь, а къмъ 12 ч по обѣдъ, съвсемъ очисти цѣлия скатъ и се изгуби. Изпратиха се веднага патрули, които се завърнаха и донесоха, че никакъвъ противникъ нѣма наблизо и че мѣстността по отсрѣщния гребенъ, особено срѣщу дѣсния нашъ флангъ е покрита съ неприятелски трупове. III-а бригада отъ V-а дивизия на лѣвия флангъ тоя

день плени 500 турски войника и една полска батарея.

Въ тия шесть дни V-а Дунавска дивизия, съ кръвта на свои 6397 излѣзли изъ строя убити и ранени славни юнаци, офицери, подофицери и войници написа свѣтли страници въ новата ни история. Храбритѣ Дунавци бѣха рѣшили да измратъ до единъ при Бунаръ-Хисаръ, но ни крачка назадъ да не отстѣпятъ. Тѣ се биха съ многохилядната турска армия, ксмандувана отъ знаменития Махмудъ-Мухтаръ паша, който битъ отстѣпи съ армията си при Чаталджанскитѣ украсени позиции. . . .

Следва.